

කාලය හා අවකාශය තුළ මහනුවර නගරයේ ආරම්භය හා එහි විකාශනය පිළිබඳව ඓතිහාසික හා පුරාවිද්‍යාත්මක අධ්‍යයනයක්

එස්.ඒ. ප්‍රසන්න

විද්‍යාපති (උපාධි අපේක්ෂක),

පුරාවිද්‍යා පශ්චාත් උපාධි ආයතනය, කැලණිය විශ්වවිද්‍යාලය.

prasasakbo@gmail.com

සංකෙස්පය

වර්ෂ 1988 දී යුනෙස්කෝ (UNESCO) ලෝක උරුම සම්මුතිය මගින් සංස්කෘතික ලෝක උරුමයක් ලෙසින් ප්‍රකාශයට පත්කරන ලද සංකඩගල නුවර නොහොත් මහනුවර නගරයේ ඉතිහාසය පිළිබඳව විමසීමේ දී පෙනීයන්නේ එය ඉතා දීර්ඝ කාලයක සිට ක්‍රමයෙන් වර්ධනය වී ඇති බවයි. මෙම නගරයේ ආරම්භය පිළිබඳව විවිධ ආකාරයේ ජනප්‍රවාද රාශියක් ඇතිමුත් විද්වතුන් තුළ මේ කරුණු අරහයා පොදු එකඟතාවයක් ඇති බවක් නොපෙනේ. ඒ අනුව දැනට ඇති ඓතිහාසික කරුණු, ජනප්‍රවාද, සිතියම් හා පිඹුරු, එමෙන් ම ඉතිරිව ඇති පුරාවිද්‍යාත්මක ස්මාරක ආදිය කෙරෙහි අවධානය යොමු කරමින් මහනුවර නගරයේ බිහිවීම හා එහි විකාශනය පිළිබඳව ප්‍රමාණාත්මක අධ්‍යයනයක් සිදුකිරීම මෙහි මූලික අරමුණයි. ඒ අනුව කාලය හා අවකාශය තුළ මහනුවර නගරයේ වර්ධනය කෙසේ සිදුවී ද? යන්න මෙහි මූලික පර්යේෂණ ගැටළුව ලෙසින් දැක්විය හැකිය. එසේම මෙහි පර්යේෂණ ක්‍රමවේදය පශ්චාත් ප්‍රත්‍යක්ෂ මූලවාදී විධි ක්‍රම අනුව සිදුකෙරී ඇති අතර එහි දී ගුණාත්මක දත්ත කෙරෙහි වැඩි අවධානයක් යොමුකරන ලදී. ඒ අනුව දත්ත රැස්කිරීම සඳහා ක්ෂේත්‍ර අධ්‍යයනය, සම්මුඛ සාකච්ඡා හා පුස්තකාල අධ්‍යයනයන් මූලික වශයෙන් සිදුකරන ලදී. ප්‍රාග් ඓතිහාසික යුගයේ සිට ජනාවාස ලෙසින් පැවති මෙම භූ කලාපය ගම්පොළ රාජධානි සමයේ දී නගරයක් ලෙසින් ක්‍රමයෙන් වර්ධනය හා විකාශනය වීම සිදුව ඇත. එහි දී රජු හා දෙවියන් මූලික වූණු සැලසුමක් අනුව සිදුවී ඇති බව හඳුනාගත හැකිය. මහනුවර රාජධානි සමයේ දී එහි අග නගරය ලෙසින් මෙහි උපරිම අවස්ථාවට පත්වී ඇති අතර නගර සංවර්ධනයේ දී එහි ආරක්ෂාව කෙරෙහි වැඩි සැලකිල්ලක් දක්වා ඇති බව හඳුනාගත හැකිය. නමුත් විවිධ අවස්ථාවන්හි දී මෙම නගරය දෙස් විදෙස් ආක්‍රමණිකයන් විසින් විනාශකර ඇති අතර එම කාලයන් තුළ එහි පාලකයින් විසින් යළි ගොඩනැගීම ද මෙහි ඇති සුවිශේෂී ලක්ෂණයක් ලෙසින් පෙන්වාදිය හැකිය. එසේ ම ත්‍රිතානාන් විසින් මහනුවර බලය අල්ලාගෙන සිටි කාලයේ පැවති ඓතිහාසික භූ දර්ශනය වර්තමානය වන විට සැලකිය යුතු මට්ටමකින් ආරක්ෂා වී ඇති ආකාරය ද මේ තුළින් හඳුනාගත හැකිය.

මුඛ්‍ය පද - නගර සැලසුම, මහනුවර රාජධානිය, ඓතිහාසික භූ දර්ශනය, සිතියම්, ස්මාරක

ප්‍රතිඵල හා සාකච්ඡාව

ජනප්‍රවාදයන්ට අනුව ඇත අතීතයේ දී කඳු රටට අයත් මෙම කලාපය අසුරයින්ගේ පාලනයට අයත්ව තිබී ඇති අතර මහාබලි නම් රජු විසින් මෙහි නගරයක් කරවා පාලන කටයුතු සිදුකර ඇති බවට සැලකේ. එම නිසා මෙම නගරය මහාබලි නුවර යනුවෙන් එම කාලයේ දී හඳුන්වා ඇත. ඒ වටා වූ ගංඟාව මහබලි ගංඟාව ලෙසින් හැඳින්වූ අතර පසුකාලයේ දී මෙම නගරය මහවැලි නුවර ලෙසින් ද ගංඟාව මහවැලි ගංඟාව ලෙසින් ද භාවිතයේ දී පත්ව ඇත. ඉන්පසු මෙම වදන් කාලය සමඟ භාවිතයේ දී පහසුව සඳහා මහවැලි නුවර යන්නේ “වැලි” යන කොටස ලොප් වී, මහනුවර ලෙසින් භාවිතාකර ඇති බවට සැලකේ (ප්‍රේමසිරිසුනන්දා:2015.59). ඉන් අනතුරුව අඛණ්ඩව පෙර විසූ ආදී කාලීන යක්ෂ හා රාක්ෂ ගෝත්‍රික ජනයා විසින් ජය භූමියක් ලෙසින් සලකමින්, ඔවුන්ගේ විවිධ ආගමික උත්සවයන් සඳහා භාවිතයට ගත් ස්ථානයක් ලෙසින් මෙම නගරය වැදගත්කමක් උසුලා ඇත. එයට නිදසුන් ලෙස මහනුවර අවට පෙදෙස් ආශ්‍රිතව පසු කාලීනව ඇති වී ඇති යාතු කර්ම හා නර්තන ශිල්පීන් (යක්දෙස්සන්) විසින් සිදුකරනු ලබන විවිධ නර්තන ක්‍රම හා වලියක් මංගලය, විදියක් මංගලය, පිටියක් මංගලය හා කොහොඹායක් මංගලය වැනි සුවිශේෂී ශාන්ති කර්මයන් පෙන්වා දිය හැකිය. විශේෂයෙන් ම කොහොඹා කංකාරියේ එන පුරාවෘත්තයන් අනුව මෙම ශාන්තිකර්මය සංකඩගල ඇසුරු කරගනිමින් ඇති වී ඇති බවට පිළිගැනෙන අතර කොහොඹා දෙවි තුන් කට්ටුව යනු සංකඩගල අවට ප්‍රදේශයෙහි විසූ ප්‍රභූ පුද්ගලයන් බවට ද සැලකේ. (සේනානායක:2007.04). ඒ අනුව මෙම ජනප්‍රවාද හා විශ්වාසයන් අනුව පෙනී යන්නේ මෙම භූමිය පුරාණ හෙළදිව්වාසී ජනයා විසින් සුවිශේෂී භූමියක් ලෙසින් සලකා ඇති බවයි. එසේ ම දැනට සිදුකෙරී ඇති පුරාවිද්‍යාත්මක පර්යේෂණ මඟින් ද මහනුවර අවට පෙදෙස් ප්‍රාග් ඓතිහාසික යුගයේ සිට අතීත මානවයින් විසූ බවට කරුණු අනාවරණය වී ඇත.

නමුත් සාහිත්‍ය මූලාශ්‍ර තුළ මුල්ම කාලයේ දී මෙම නගරය මහනුවර ලෙසින් දක්වා නොමැති අතර එහි ‘කටුපුළු නගරය’ ලෙසින් සඳහන් කර ඇත. මෙම නාමය ඇතිවීම පිළිබඳව ද විමසීමේ දී පෙනීයන්නේ අනුරාධපුර රාජධානි අවදියේ දී මෙය “කණ්ඩක ජේඨක” නමින් හඳුන්වා ඇති බවයි. මෙම කණ්ඩක ජේඨක නාමය පොළොන්නරු යුගයේ දී එහි විසූ සොළීන් විසින් කාර්ට්ටු පලෙකෙ යන දමිළ බසින් හඳුන්වා ඇති අතර එම කාර්ට්ටු පලෙකෙ නාමය පසු කාලීනව යළි සිංහල හුරුවට පෙරලීමෙන් “කටුපුළුව” ලෙස භාවිතයට ගෙන ඇති බවට සැලකේ (ගුණතිලක:1998.01). ඒ අනුව මෙම කටුපුළුව යන වචනයේ සිංහල අර්ථය වන්නේ කැලෑව මැද පිහිටි ජනාවාසය යන්නයි. එහි දී මෙම ජනාවාසය තුළට ඇතුල්වීමට

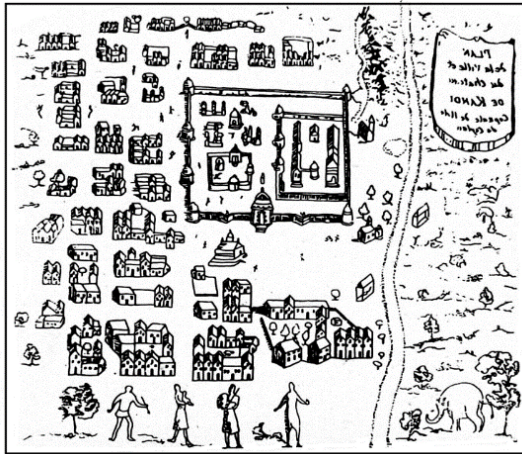
හා පිටවීමට කපොලු හෙවත් ද්වාර තිබේ ඇති අතර එම කපොලු කටු පැළැලි මගින් ආරක්ෂා කිරීම සිදුකෙරී ඇත. එම දොරටු විවෘත කිරීම හා වසා දැමීම රාජකාරී ලෙසින් සිදුකළ මිනිසුන් ඒ වෙනුවෙන් ම යොදවා සිටි අතර ඔවුන් පසු කාලීනව කටුපුල්ලේවරු ලෙසින් ද මහනුවර රාජධානියේ ප්‍රකට වී ඇත. නමුත් ඇතැම් තැනක දැක්වෙන්නේ කැලණිතිස්ස රජුගේ මළණුවන් වූ උත්තිය කුමරු කැලණි රාජධානියෙන් පලා විත් බුලුගස්වලින් පිරි මෙම නගරය ඇතිකර එහි ආරක්ෂාවට කටුපැළලිවලින් වට කළ නිසා කණ්ඩක ජේදක ලෙසින් හඳුන්වා පසුව කටුපුළුව නගරය බවට පත්වූ බවයි (ප්‍රේමසිරි,සුනන්දා:2015.59). කෙසේ හෝ පසු කාලීනව එනම්, ක්‍රිස්තු වර්ෂ නවවැනි සියවසේ දී පමණ ඇති වූ මහායාන බලපෑම නිසා මෙම කටුපුළුව නගරය “ශ්‍රීවාස පුරය” ලෙසින් ප්‍රචලිතව ඇත. එයට හේතු වී ඇත්තේ අවලෝකිතේශ්වර නාථ දෙවියන් හා ඔහුගේ බිරිඳ වූ තාරා දෙවඟනගේ භූමියක් ලෙසින් මෙම නගරය සැලකීමයි. ශ්‍රී ලාංකේය මහායාන බැතිමතුන්ට ප්‍රධාන රාජධානිය වූ අනුරාධපුරය තුළ දී ථෙරවාදී සම්ප්‍රදායෙන් ඇති වූ විවිධ බාධා හා හිරිහැර කිරීම් නිසා සිය ආගමික මධ්‍යස්ථානයන් අග නගරයෙන් වඩා ඇත වූ මහනුවර වැනි පෙදෙස් කරා ගෙන ඒමට සිදුවූ අතර එහි ප්‍රතිඵලයක් ලෙස මෙම නගරය නාථ දෙවියන් හා තාරා දෙවිය වෙනුවෙන් කැපකර ඇති බවට සැලකේ. ඒ අනුව මෙහි අවලෝකිතේශ්වර නාථ දෙවියන් වෙනුවෙන් දේවාලයක් ඉදිකර ඇති අතර මෙම නාථ දේවාලය වැදපුදා ගැනීම පිණිස දොළොස්වන සියවසේ දී පමණ පොළොන්නරුවේ රාජ්‍ය කළ කීර්ති ශ්‍රී නිශ්ශංකමල්ල රජු (ක්‍රි.ව.1187-1196) මෙහි පැමිණි බවට ද තොරතුරු ජනප්‍රවාද මගින් හඳුනාගත හැකිය (ප්‍රේමසිරි,සුනන්දා:2015.64). එසේ ම ඔහු විසින් පිහිට වූ ශිලා ලේඛනයක කොටස් පසු කාලීනව මහනුවර නගරය ආශ්‍රිතව සොයාගෙන ඇති මුත් එහි අදහස අපැහැදිලිය. නමුත් ඉන් තහවුරුවන සුවිශේෂී කරුණක් වන්නේ පොළොන්නරු යුගය වන විට ද මෙම පෙදෙස ශිලා ලේඛනයක් පිහිටුවීමට තරම් වැදගත්කමකින් යුත් පෙදෙසක් වී ඇති ආකාරයයි.

ඉන්පසු දාහතර වැනි සියවස පමණ වන විට මෙම ශ්‍රීවාස පුරය යන්න කටුපුළුව දනවිවේ සෙංකඩගල නුවර ශ්‍රී වර්ධනපුර යනුවෙන් ව්‍යවහාරයට පත්ව ඇත. මෙහි සෙංකඩගල නාමය ඇති වීමට හේතුව යාපනයේ ආර්ය චක්‍රවර්ති විසින් ගම්පොළ රාජධානිය වෙත ආක්‍රමණය කිරීමට සැරසුණු මොහොතේ ශ්‍රීවාස පුරයේ පාලන කටයුතු භාරව සිටි නිශ්ශංක අලකේශ්වර ඇමැතියා විසින් ඔහු පරාජයට පත්කිරීමේ ක්‍රියාවලිය යි. ඒ අනුව නාථ දෙවියන් විසින් ඔහුට සිහිනෙන් දුන් උපදෙස් මත සතුරු සේනා බණ්ඩනය කර ඇති අතර ඉන් පසු එම ස්ථානය සෙංකඩගල යනුවෙන් ජනප්‍රිය වූ බවට පිළිගැනේ. නමුත් අස්ගිරි තල්පත පෙන්වා දෙන්නේ එය

කුරුණෑගල හතරවන පරාක්‍රමබාහු රජු විසින් සිය බෑණනුවන් වූ සිරිවර්ධන නම් සේනාධිකාරී යටතේ නගරයක් දක්වා සංවර්ධනය කර ක්‍රි.ව.1312 දී කටුපුළු දනවුවේ සෙංකඩගල පැවති පැරණි ගම් දනවු සියල්ල සෙංකඩගල ශ්‍රී ජයවර්ධන පුර නමින් නම් කළ කථා පුවතයි. පසු කාලීනව ක්‍රි.ව.1360 දී තුන්වන වික්‍රමබාහුගේ අම්පිටිය ශිලා ලේඛනයෙන් ද ක්‍රි.ව.1380 දී පස්වන බුවනෙකබාහු පිහිට වූ සගම ශිලා ලේඛනයෙන් ද මෙම සෙංකඩගල යන නාමය හඳුනාගත හැකිය. එහි සෙංකඩගලපුර, සෙංකඩගල සුරිඳු යන පදයන් දැකිය හැකි අතර ඒ පිළිබඳව සෙනරත් පරණවිතාන පෙන්වා දෙන්නේ අම්පිටිය හා ඒ අවට පෙදෙස් සෙංකඩගල දෙවියන් වෙනුවෙන් කැපකර ඇති බවයි (රෝහණධීර:1998.24,25). එසේම මෙම සෙංකඩගල නාමය ඇතිවීම පිළිබඳව ක්‍රිස්තු වර්ෂ 1800 දී පමණ රචිත යැයි සැලකෙන අස්ගිරි විහාර ප්‍රකරණ කථා නැමති පුස්තකය පොතෙහි ද සඳහන්ව ඇත. ඒ අනුව වර්තමාන උඩවත්ත කැලය ආශ්‍රිතව ඇති රාම ගුහාව ඇසුරුකර ගනිමින් සෙංකන්ඩ නම් තවුසෙක් වාසයකර ඇති අතර ඔහු විසින් මෙම භූමිය ජය භූමියක් ලෙස පෙන්වා දී ඇත. ඒ අනුව පසුකාලයේ දී එහි නගරය ඉදිකළ අතර ඔහුගේ නමින් සෙංකඩගල යනුවෙන් නගරය හැඳින්වූ බවට සැලකේ. එසේ ම තවත් ජනප්‍රවාදයක සඳහන් වන්නේ ගම්පොළ රජ කළ වික්‍රමබාහු රජු ගේ මෙහෙසියක් වූ සෙඛ්ඛණ්ඩා නම් කුමරියගේ නමින් සෙඛ්ඛණ්ඩ ගෞලාහිධාන පුරවරය ලෙසින් මෙම නගරය නම් කළ බවයි. මැය පණ්ඩිත පරාක්‍රමබාහුගේ දියණියක් වන අතර ඇය ආදාහනය කළ ස්ථානය වර්තමානයේ ද ආදාහනා මළුව ලෙසින් සැලකේ. එසේම පසු කාලීනව මෙම දේවිය හෙණකඳ බිසෝබණ්ඩාර දේවිය නමින් දේවත්වයට නඟා මහනුවර අවට පෙදෙස්වල වැදුම් පිදුම් සිදුකරන ආකාරයක් ද හඳුනාගත හැකිය (කුරුණෑතිලක,1955:04). ඉහත සඳහන් කළ ජනප්‍රවාද, මූලාශ්‍රගත සාධක හා පුරාවිද්‍යාත්මක දත්ත දෙස සැලකීමේ දී මහනුවර නගරය හා බැඳී ප්‍රාග් ඓතිහාසික ආගමික විශ්වාස හා ඇදහිලි මෙන්ම පසු කාලීනව වර්ධනය වූ නාථ දේව ඇදහිල්ල අතර ඇති මතවාදයන් පහසුවෙන් බැහැර කළ නොහැකිය. විශේෂයෙන් ම නගරක් ලෙසින් සැලසුම් කෙරෙන මුල්කාල සීමාවේදී ම මහායානික බලපෑමට මෙම නගරය ලක් වී ඇත. විශේෂයෙන් ම මහායාන ඉගැන්වීම් අනුව භූමියේ උස් ම පෙදෙස මහාමෙරුව ලෙස සලකා ඊට පහළ පෙදෙස මහායානික මණ්ඩල යන්ත්‍රය ලෙසින් ගෙන නගරය සැලසුම්කර ඇති බවට ද මතයක් පවතී (ගුණතිලක:1998.14). ඒ අනුව නගරයේ උස් ම පෙදෙසට වන්නට නාථ දේවාලය ඉදිකර ඇති බව පෙනීයයි. එය මහාමෙරුව ලෙස සලකා ඊට පහළ පෙදෙස නගරයේ අනෙකුත් අවශ්‍යතා සඳහා යොදාගෙන ඇත. එහි දී විදී සැලසුම් කිරීම ක්‍රමවත්ව මෙන් ම කිසියම් ආකෘතියක් අනුව ගොඩනගා ඇති ආකාරයක් වර්තමානයේ වුව ද හඳුනාගත හැකි අතර මහායානිකයන් එම යන්ත්‍රය යසස,

ජයග්‍රහණය මෙන්ම ජීවිත ආරක්ෂාව සැලසෙන ශක්ති ජනකයක් සේ සලකා ඇත. කෙසේ නමුදු මහනුවර නගරයේ විකාශනය පිළිබඳව අධ්‍යයනයේ දී පුරාවිද්‍යාත්මක සාධක ලෙසින් ගැනිය හැකි පැරණි ම සාධකය වන්නේ නාථ දේවාලයට සම්බන්ධ ගොඩනැගිල්ලයි. මෙහි වාස්තුවිද්‍යාත්මක ශෛලිය 14වැනි සියවසට අයත් ගඩලාදෙණි විහාරයේ මෙන් විජයනගර ගෘහ නිර්මාණාත්මක ශෛලියට ඉතාමත් සමීප අයුරින් ඉදිකර ඇති බවට සැලකේ (ප්‍රේමතිලක:1991.13). දැනට තහවුරු කෙරී ඇති සාධක අනුව ගම්පොළ රාජධානි සමයේ උප නගරයක් ලෙසින් පැවති සමයේ මෙම දේවාලය තුන්වන වික්‍රමභාහු රජ විසින් ඉදිකළ බවට සැලකේ. නමුත් අවධානය යොමුකළ යුතු කරුණක් වන්නේ පොළොන්නරු යුගයේ පටන් ම දකුණු ඉන්දීය ගෘහ නිර්මාණ ශෛලියේ ආභාෂය ශ්‍රී ලංකාවට ලැබී තිබීම හා පොළොන්නරු පාලකයින් මෙම නගරය හා තිබූ සම්බන්ධතා කෙරෙහිය. එසේම අස්ගිරි තල්පතට අනුව ක්‍රි:ව: 1312 දී පමණ කුරුණෑගල රජ කළ හතරවන පරාක්‍රමබාහු රජු විසින් සෙංකඩගල නුවරට නැගෙනහිර දෙසින් උඩවාසල වන්නේ වැට කඩ ද දකුණු දෙසින් කිතුල් ගොල්ලේ ඇල්ල හා බහිරව කන්ද ද, බටහිරින් නියදගල ද උතුරින් මහායායේ ඇළ ද යන සතර මායිම් කඩයිම් කොට අස්ගිරි විහාරය කරවා එයට ගම් බිම් ප්‍රධානයන් සිදුකොට ඇති බව දක්වා ඇත (රෝහණධීර:1998.18). මෙම නගරයේ අනෙක් ප්‍රධාන ආගමික මධ්‍යස්ථානය වූ මල්වතු විහාරය නොහොත් පුප්ඵාරාමය ද වික්‍රමබාහු රජ විසින් ආරම්භ කරන්නට ඇතැයි සාමන්‍යයෙන් සැලකේ. ඒ අනුව මෙම ආරාම සංකීර්ණ දෙක ඉතා ඈත අතීතයේ පටන්ම මහනුවර නගරයේ ප්‍රධාන ආගමික සංස්ථාව ලෙසින් ක්‍රියාත්මකව ඇති ආකාරය හඳුනාගත හැකිය. කෙසේ නමුදු මහනුවර නගරයේ ඓතිහාසික භූ දර්ශනය ප්‍රතිනිර්මාණය කර ගැනීමේ දී මෙවැනි මුල් කාල පරාසයන්ට අයත් සාධක ඉතා සුළු ප්‍රමාණයක් හඳුනාගත හැකිමුත් ප්‍රමාණවත් තරම් වෙනත් තොරතුරු හා සාධක නොමැති තරම් ය. නමුත් දහසයවැනි සියවසේ පටන් විදේශීය පුද්ගලයන්ගේ විවිධ වාර්තා මඟින් මහනුවර නගරය පිළිබඳව වැඩිමනත් තොරතුරු සපයාගත හැකිය. එසේම විවිධ කාල පරාසයන් තුළ ඔවුන් විසින් අදින ලද සිතියම් හා රූ සටහන් පෙළ ගැස්සීමෙන් ද මහනුවර නගරයේ විකාශනය පිළිබඳව යම් පැහැදිලි අදහසක් අපට සපයාගත හැකිය. මේ සඳහා දැනට ඇති පැරණිතම සිතියමක් ලෙසින් ක්‍රි.ව.1602 දී Ambassador Spilberge නැමැත්තා විසින් අදින ලද සිතියම දැක්විය හැකිය. මොහු පෘතුගීසි සොල්දාදුවෙක් වූ අතර, එය ශ්‍රී ලංකා දිවයිනේ අග නගරය හා බලකොටුවේ පිහුර (Plan of the Town & port of Kandy capital of the Island of Ceylon) ලෙසින් ඔහු විසින් නම්කර ඇත (ගුණතිලක:1998.34). නමුත් පරිමාණයකට ඇද නොමැති මෙය ප්‍රාථමික සිතියමක් වුව ද දහසයවැනි සියවසේ පැවති මහනුවර නගරයේ අවකාශීය සැලැස්ම පිළිබඳව යම් අදහසක් ඒ මඟින් අපට

ඇතිකර ගත හැකිය. එහි මාළිගා හා විහාර ගොඩනැගිලි උස් තාප්පයකින් වට කොට දක්වා ඇත. එම විශේෂ ගොඩනැගිලි නැගෙනහිරට වන්නට පිහිටුවා ඇති අතර සෙසු නිවාස හා වෙළඳසැල් ආදිය බටහිර දිශාවට වන්නට දක්වා ඇත. සාහිත්‍ය මූලාශ්‍ර අනුව ද නගරය වටා මුල්වරට ප්‍රාකාර ගොඩනැගීම විමලධර්මසූරිය රජු විසින් සිදුකර ඇති බවට සැලකේ.

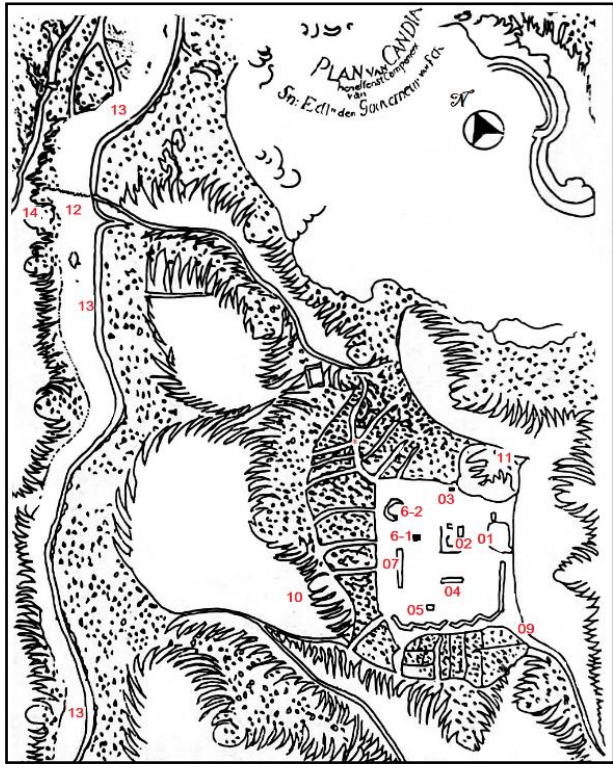

සිතියම අංක 01 - ත්‍රිස්ත වර්ෂ 1602 දී මහනුවර නගරය දක්වන Spilberge ගේ සිතියම
 මූලාශ්‍රය - Conservation and Development Plan - CCF (1999)

මෙම සිතියම අනුව මාළිගය හා ආගමික ස්ථාන තවත් බැම්මකින් කොටස් දෙකක් ලෙස වෙන්කර පැවති බවට හඳුනාගත හැකිය. එහි එකක රජුගේ මාළිගය හා දළඳා මැදුර ද අනෙක විහාර හා දේවාල සඳහා ද වෙන්කර ඇත. ඒ අනුව මාළිගය අවට කලාපය ආරක්ෂිත බැම්ම දෙකකින් වටකර තිබූ බව පෙනීයයි. මොහුගේ සිතියමේ නාථ දේවාලය දක්වා ඇත්තේ එහි කුඩා කොටුව තුළය. ඉන් අඩසිය වසකට පසු මෙහි පත්තිනි දේවාලය ඉදිකෙරී ඇති අතර නාථ දේවාලය අසල දේවතා බණ්ඩාර දෙවියන් වෙනුවෙන් වෙන් කළ කුඩා දේවාලයක් ද මේ කාලයේ දී පැවති ඇත. මෙම සිතියමේ පසු කාලීන සිතියම් තුළ දැකිය හැකි බෝගම්බර වැව හා විදි දැකිය නොහැකිය. එසේ ම මෙහි බලකොටුව ලෙසින් නම්කර ඇත්තේ නාථ, පත්තිනි ආදී දේවාල ද වටකොට ඇති අටළු සහිත මහා ප්‍රාකාරයයි. මෙම පැරණි සිතියම තුළ මාළිගා සංකීර්ණයන් ලෙස පෙන්වා දී ඇත්තේ විමලධර්මසූරිය රජු විසින් ඉදිකළ මාළිගය ලෙස සැලකූව ද මෙම ස්ථානයේ නිශ්ශංකමල්ල රජුගේ විවේකය සඳහා ඉදිකළ මාළිගයක් පොළොන්නරු යුගයේ පටන් පැවති බවට සැලකේ. එසේ ම මෙම ස්ථානයේ ගම්පල තුන්වන වික්‍රමබාහු රජුගේ මාළිගයත්, සේනාසම්මත

වික්‍රමබාහු රජුගේ මාළිගයන් ගොඩනගා පැවති බවට සැලකේ. නමුත් මේ අසල පළමුවරට ගබඩා ගර්භ සහිත දෙමහල් මැදුරක් කරවා දළදා වහන්සේ තැන්පත් කරවීම විමලධර්මසූරිය රජ දවස සිදුවී ඇත. මෙම නගරය ක්‍රි:ව 1594 දී පෘතුගීසි ආක්‍රමණිකයින් විසින් සම්පූර්ණයෙන් විනාශකර දවා අළුකර ඇති අතර, විමලධර්මසූරිය රජු විසින් එය නැවත ගොඩනැගීමට සමත්ව ඇත. එසේ ම එම නගරය යළි ක්‍රි:ව.1610 දී සෙනරත් රජ දවස ඇති වූ තවත් පෘතුගීසි ආක්‍රමණයකින් සම්පූර්ණයෙන් විනාශයට පත්කර ඇති අතර එවර ද සෙනරත් රජු විසින් යළි නගරයක් ලෙසින් පිළිසකර කර ඇත. ඉන් පසු දෙවන රාජසිංහ රජු සමයේ මහනුවර නගරය සංවර්ධනය වීම තවත් සීඝ්‍රයෙන් සිදු ව ඇති අතර මෙම කාලයේ මහනුවර නගරය පිළිබඳව සැලකිය යුතු විස්තරයක් රොබට් නොක්ස්ගේ වාර්තා මගින් හඳුනාගත හැකිය (ජයවර්ධන:2007.127) . ඒ අනුව මෙහි එක් කන්දක සිට අනෙක් කන්ද දක්වා මිටියාවන හරහා බඳින ලද පවුරු ප්‍රාකාර තිබී ඇති බව පෙනීයයි. එහි උස පිළිබඳව සමානතාවයක් දැකිය නොහැකි වුව ද උස ම තැන අඩි විස්සක් පමණ වෙනැයි සැලකේ. එසේ ම නගරයට යොමුවී ඇති සෑම මාර්ගයක ම නගර ද්වාරයට සැතපුම් තුනක් හෝ සතරක් ඇතින් මුරකාවලුන්ගේ නිත්‍ය රැකවරණ සහිත මුර ගෙවල් පිහිටුවා ඇත (කරුණාරත්න:2012.58). පසුකාලීනව ශ්‍රී වීර පරාක්‍රම නරේන්ද්‍රසිංහ රජු සමයේ ද මහනුවර නගරයේ සිදුකෙරු වැඩි දියුණු කිරීම් පිළිබඳව සාහිත්‍ය මූලාශ්‍ර ඇසුරෙන් තොරතුරු හඳුනාගත හැකි අතර එහිදී ද අනාදිමත් කාලයක සිට පැවති නගර ආරක්ෂිත පවුරු ප්‍රාකාර යළි ප්‍රතිසංස්කරණයන් සිදුකර ඇත (ප්‍රේමතිලක:1991.13). ක්‍රි:ව.1765 දී ලන්දේසි ආණ්ඩුකාරවරයෙකුගේ තානාපතිවරයෙක් වූ ජෝන් පයිබස් (John Pybus) නැමැත්තා මහනුවර සැලසුමක් ඇඳ ජ්‍යෙෂ්ඨ කණ්ඩායම හෙවත් "නුවර පිඹුර" යනුවෙන් නම් කොට ඇත. මෙම මුල් සැලසුම දැනට ඕලන්ද හේග් නුවර රාජ්‍ය ලේඛනාගාර කෞතුකාගාරයේ තැන්පත්කොට ඇති අතර මුලින් දැක්වූ සිතියමට සාපේක්ෂව මහනුවර නගර හා ඒ අවට පෙදෙස් හි අවකාශීය සැලසුම පිළිබඳව වඩා වැඩි තොරතුරු ප්‍රමාණයක් මෙයින් ලබා ගත හැකිය. ඒ අනුව නගරයට පිවිසෙන ප්‍රධාන මාර්ග ලෙස පෙන්වා දී ඇත්තේ උතුරු දෙසින් කටුගස්තොට දක්වා දිවෙන විදියත්, දකුණු දෙසින් හඟුරන්කෙත දක්වා දිවෙන විදිය හා නිරිත දෙසින් කොළඹ දක්වා ඇති ප්‍රධාන මාර්ගයන් බව පෙනීයයි. මෙම සිතියමෙන් මහනුවර නගරයට උතුරු දෙසින් ඇතුල්වන ප්‍රධාන තොටුපලක් වූ කටුගස්තොට තොටුපල හා අවට පෙදෙස හඳුනාගත හැකිය. එසේම බහිරව කන්ද හා උඩවාසල වත්ත යන වන පෙදෙස් ද නගරය වටා පිහිටි කුඹුරු ද මැනවින් නිරූපණය කර ඇත. මෙම සිතියමේ ද පසු කාලීන සිතියම්වල දැකිය හැකි බෝගම්බර වැව දැකිය

නොහැකිය. නමුත් පසු කාලීනව වැවට යට වූ එම පෙදෙස් මෙම කාල සීමාවේ දී වී වගාව සඳහා යොදාගත් කුඹුරුයාවල් ලෙසින් මෙහිදී හඳුනාගත හැකිය.

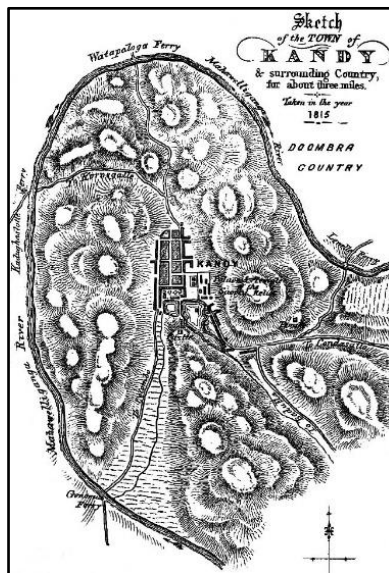
01-මාලිගා සංකීර්ණය 02-රාජ උද්‍යානය 03- අදිකාරම්ගේ නිවස 04- රජුගේ ඇත් ගාල 05-රජුගේ රිය ගාල 06-1සහ 6-2 දේවාල 07- හමුදා බැරකක 08-නාගන විදිය 09- අෂ්ඨවංක විදිය 10-බහිරව කන්ද 11-උඩවාසල වත්ත 12-නොටුපල 13- මහවැලි ගඟ 14- කටුගස්තොට අවට පෙදෙස

සිතියම් අංක 02- ක්‍රිස්තු වර්ෂ 1765 දී මහනුවර නගරය හා අවට ප්‍රදේශය දැක්වෙන ජෝන් පයිබස් ගේ සිතියම.

මූලාශ්‍රය - *Grote Atlas vande verenigde Oost- Indische Compagnie, Comprehensive Atlas of the Dutch United East India Compney*

මේ අනුව නගරයේ ආරක්ෂක පවුරු දකුණු හා නිරිත දිශාගතව පෙන්නවා ඇති බවක් පෙනීයයි. එසේම මෙම සිතියමේ විශේෂිත ස්ථාන ලෙස රජුගේ මාලිගය හා උද්‍යානය, රජුගේ ඇත් හා රිය ගාල්, මහාදිකාරම්ගේ නිවස, නාට් හා පත්තිනි දේවාල දෙක දැක්විය හැකිය. එසේ ම නගරය මධ්‍යයේ ආරක්ෂාව උදෙසා හමුදා මුර පොළක් ද පවත්වාගෙන ගොස් ඇත. මෙම ලන්දේසි ජාතිකයාගේ වාර්තාව අනුව ඔහු එක් විදියක වූ නිවාසයක ලැගුම්ගෙන සිට ඇති අතර එම විදිය සැතපුමක්

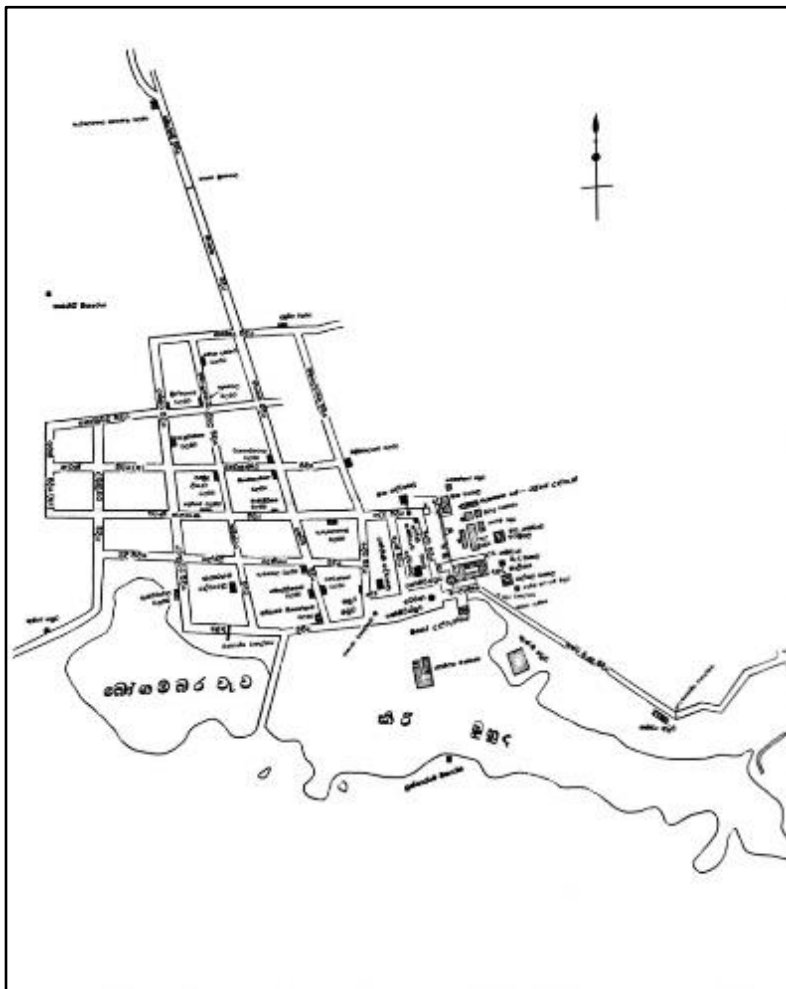
පමණ දිගකින් යුත්ත වන්නට ඇතැයි දක්වා ඇත. ඔහු සඳහන් කරන පරිදි එහි නිවාස සැකැස්මෙන් මෙන්ම නිමාවෙන් ද ක්‍රමවත් බවක් නොපෙන්වා ඇත. එසේම උළු සෙවිලි කළ නිවාස තිබී ඇත. මාලිගා සංකීර්ණය කුටි රාශියකින් යුත් පුළුල් වූ ඉඩ ප්‍රමාණයකින් යුක්තවී ඇත. නගරයේ බටහිර දෙස සිට නැගෙනහිර දිශාවන්ට විහිදුනු හරස් වීදී ඇති මුත් දෙපසට වන්නට ඇති ස්වාභාවික කඳුවැටි නිසා එම වීදිවල දිග ප්‍රමාණය අඩුවී ඇති බව පෙනීයයි. මේ අනුව කාලයෙන් කාලයට මහනුවර නගරය ක්‍රමානුකූලව ඉදිවෙමින් වඩා සංකීර්ණත්වයට පත්ව ඇති ආකාරය හඳුනාගත හැකි අතර ක්‍රි.ව. 1810 ශ්‍රී වික්‍රම රාජසිංහ රජ දවස වන විට මහනුවර නගරය වර්තමාන තත්ත්වයට පත්ව ඇති බවට පිළිගත හැකිය. මූලාශ්‍රගත තොරතුරු අනුව එම නගර නිර්මාණය දේවේන්ද්‍ර ආචාර්යවරයා විසින් සිදුකර ඇති අතර ඒ සඳහා අවශ්‍ය කටයුතු සම්පාදනය සිදුකර දීමට මීගස්තැන්නේ අධිකාරම් වෙත වගකීම් පවරා තිබී ඇත. දළදා මන්දිරයට පත්තිරිප්පුව එක්කිරීම ද කිරි සයුර නමින් කුඩා වැවක් මාලිගා සංකීර්ණය ආසන්නයේ ඉදිකිරීම ද මෙම යුගයේ දී මහනුවර නගරයේ සිදු වූ සුවිශේෂී ඉදිකිරීම් ලෙස පෙන්වාදිය හැකිය. ක්‍රි.ව. 1815 දී මහනුවර නගර සැලැස්ම දක්වෙන සිතියමක් බ්‍රිතාන්‍ය හමුදාවන් භාර නියෝජ්‍ය හමුදාපතිවරයෙක් වූ චෙට්‍රස් හෙන්ලි මාෂල් විසින් සම්පාදනය කර ඇති අතර එය Ceylon General Description of the Island and its inhabitants යන ග්‍රන්ථයේ එය ඇතුළත්කර ඇත.

සිතියම් අංක 03 - ක්‍රිස්තු වර්ෂ 1815 දී මහනුවර නගරය හා අවට ප්‍රදේශය දක්වෙන හෙන්ලි මාෂල්ගේ සිතියම.

මූලාශ්‍රය - Conservation and Development Plan - CCF (1999)

හෙතෙදී මාෂල්ගේ මෙම සිතියමේ නගරය වටා වූ මහවැලි ගඟ හා එය තරණය කරමින් නගරයට පිවිසිය හැකි තොටුපලවල් හා මහා මාර්ගයන් පැහැදිලිව දක්වා ඇත. එසේ ම මෙම සිතියම මඟින් නගරය අවට භූ විෂමතාවය පිළිබඳව ද යම් අදහසක් ඇතිකරගත හැකිය. එසේ ම එහි කීර්ති ශ්‍රී රාජසිංහ රජු කරවූ ගංගාරාමය හා වේල්ස් පාර්ක් යනුවෙන් පසු කාලයේ හැඳින්වූ රාජකීය පුෂ්ප උද්‍යානය ද හඳුනාගත හැකිය. මීට අමතරව ක්‍රි.ව. 1815 දී පැවති මහනුවර නගරය හඳුනාගත හැකි සිතියමක් පසු කාලීනව ටී.බී. කැප්පෙට්පොළ නම් ඛස්නායක නිලමේවරයෙක් විසින් සම්පාදනයකර ඇති අතර මෙම සිතියම අනුසාරයෙන් මහනුවර නගරය හා අවට අවකාශීය සැලැස්ම පිළිබඳව පූර්ණ අදහසක් ඇති කරගත හැකිය.

සිතියම අංක 18 - ක්‍රි.ව.1815 දී මහනුවර නගර සැලැස්ම
 මූලාශ්‍රය - Conservation and Development Plan - CCF (1999)

මහනුවර නගරයේ සුවිශේෂී ස්ථානය වූ රජුගේ මාළිගා සංකීර්ණය හා ශ්‍රී දළදා මන්දිරයේ පිහිටීම නගරයේ දකුණු හා ගිණිකොණ දිශාවන්ට බරව උඩවත්ත කැලේ නමින් හඳුන්වනු ලබන කඳු ගැටය පාමුල උස් ස්ථානයක නගරයට මුහුණලා පිහිටුවා ඇති බව එයින් විද්‍යාමාන වේ. මෙම කාලයේ දී මාළිගා සංකීර්ණය දිය අගලකින් හා එහි බටහිර මුහුණතේ පිහිටි ආධාරක ආරක්ෂක ප්‍රාකාරයකින් ආරක්ෂාකර ඇත. මෙම දිය අගල හරහා තිබූ ඉවත් කළ හැකි ගෛලමය පාලමක් මඟින් දළදා මන්දිරය හා රාජකීය උද්‍යානයට ඇතුළු විය හැකිවිය. එසේම මෙම සංකීර්ණයේ දකුණු කෙළවර කිරි සයුර නමින් හැඳින්වෙන වැවෙන් සීමාවී ඇත (ප්‍රේමතිලක:1991.08). මෙහි ඉදිරිපසින් සැකසූ මළුවක නාථ හා පත්තිනි හා ගම්බාර දේවාල වූ අතර උතුරු දෙසින් මහා දේවාලය ද විය. කතරගම දේවාලය මෙම සංකීර්ණ පෙදෙසින් බැහැරව බටහිර දෙසට වන්නට කවිකාර විදියට මුහුණලා පිහිටුවා ඇත. නගරයේ අනෙකුත් ප්‍රධාන ආගමික මධ්‍යස්ථාන දෙක වූ අස්ගිරි විහාරය බටහිර දෙසින් නගරයේ ඉහළ කෙළවරට වන්නට පිහිටා තිබූ අතර පුෂ්පාරාමය නගරයේ දකුණු දෙසට වන්නට පහළ ම සීමාවේ විය. මෙම මාළිගා සංකීර්ණයට ශ්‍රී දළදා විහාරය, රජ මාළිගය හා ඊට උපයෝගීතාවයක් සහිත විවිධ ගොඩනැගිලිවන බිසෝවරුන්ගේ කාමර, නාන පොකුණු හා වැව මධ්‍යයේ පිහිටි ජයතිලක මණ්ඩපය ආදී සුවිශේෂී ගොඩනැගිලි සමූහයකින් යුක්තව ඇත. විවිධ සතුරු ආක්‍රමණ හමුවේ විනාශ වීම්වලට ලක්වූව ද මෙම මාළිගා සංකීර්ණය සැලැස්ම හා ඉඩ ප්‍රමාණයන් වෙනස් කරමින් අවස්ථා කීපයක දී ම ගොඩනගා ඇති බව දැනට සිදුකෙරී ඇති පර්යේෂණ මඟින් ද තහවුරු කෙරී ඇත. මෙහි කිරි සයුර ලෙසින් හඳුන්වනු ලබන වැව ශ්‍රී වික්‍රම රාජසිංහ රජු විසින් කරවූ අතර එය බෝගම්බර නමින් හැඳින්වූ පැරණි වැවට ඉහළින් මාළිගා සංකීර්ණය ආසන්නයෙන් නිර්මාණයකර ඇත. මෙයට යට වූ පෙදෙස් මුල් කාලීනව මඩ කුඹුරු යායකින් යුක්ත වී ඇත. එය ක්‍රි.ව.1765 දී පමණ අදින ලද ලන්දේසි සිතියම් මඟින් ද එය තහවුරු වේ. මෙම කුඹුරු පෙදෙස එකල ටිගොල්ල වෙල් යාය ලෙසින් හඳුන්වා ඇති අතර එය මල්වතු විහාරය වෙත පුජා කරන ලද්දකි. හිල්පැන්කඳුර නම් දිය පහරින් මෙයට ජලය ලබාගෙන ඇති අතර පසු කාලීනව රොන්මඩ පිරි වගුරු බිමක් බවට පත්ව ඇති බව සැලකේ. එනිසා නගරයේ ආරක්ෂාව මෙන් ම අලංකරණය පිළිබඳව අවධානය යොමුකරමින් මෙම වගුරු බිම මත වැවක් නිර්මාණය කර මෙහි වැඩි ජලය බෝගම්බර වැවට ගලා යාමට සලවා ඇත. එසේ ම මෙම වැව් සංකීර්ණය මඟින් දෙයියන්ගේ වෙල හා මහයාය (පසුකාලීනව මහයියාව) නැමැති විශාල කුඹුරු යායවල් වෙත ජලය සපයා ඇත. (දැනට වසර 70-80කට ඉහත දී වර්තමාන මහයියාව රචවාහන සේල් ඇති සම්පූර්ණ භූමි භාගය ම කුඹුරු යායවල් ලෙසින් පැවති බව අප සිදුකළ සාකච්ඡාවල දී ද තහවුරු විය.) නගරයේ සුවිශේෂී මෙම

මාලිගා සංකීර්ණයට පිටතින් රාජ්‍ය පාලනයට සෘජු ලෙස සම්බන්ධ නිලතල දැරූ ප්‍රභූන් නගරය තුළ පදිංචි කරවාගෙන තිබුණි. එය මහනුවර රාජධානියේ සුවිශේෂී ලක්ෂණයක් ලෙසින් ද සැලකිය හැකි අතර එය අභ්‍යන්තර කුමන්ත්‍රණ ආදියෙන් රජුගේ ආරාක්ෂාව පිණිස ක්‍රියාත්මක වුණු ආරක්ෂක ක්‍රමෝපායක් ලෙසින් ද පෙන්වාදිය හැකිය. නගරයේ පිහිටි එම ප්‍රභූ නිවාස වලව්ව යන පොදු නාමයෙන් හැඳින්වූ අතර දහ අටවන සියවසේ දී නගරය තුළ පැවති එවැනි වලව්ව 18ක් පමණ එම සිතියම ඇසුරෙන් හඳුනාගත හැකිය. රජුගේ මාලිගා සංකීර්ණය හා පුජනීය ස්ථානයන් ඉදිරිපසින් උතුරු හා බටහිර දිශාවන් වෙත නගරය ව්‍යාප්තව ඇති අතර එහි කිසියම් රටාවක් අනුව නිර්මාණය කෙරුණ මාර්ග පද්ධතියක් (වීදී) පැවති බව දැකිය හැකිය. එසේ ම මෙම කාලයේ දී නගරය තුළ ආරක්ෂක කටයුතු සඳහා ප්‍රධාන වාහල්කඩ හා මුර පොළවල් කීපයක් පිහිටුවා මේ සෑම ස්ථානයක රැකවලුන් රඳවා ආරක්ෂාව තරකර ඇති බවට සැලකේ. නගරයේ ආරක්ෂක කටයුතු පළමු හා දෙවන අධිකාරම්වරුන්ගේ සෘජු අධීක්ෂණයට නතුකර තිබුණි. මේ ආකාරයෙන් මහනුවර රාජධානියේ ප්‍රධාන නගරය ලෙසින් සංකඩගල නුවර පැවති අතර එය මුල් කරගනිමින් ඒ වටා තවත් උප නගර ලෙස මැද මහනුවර, ගොඩපොළ නුවර, දියතිලක නුවර, අලුත් නුවර හා දෙනුවර පැවති ඇත.

නිගමනය

මේ අනුව මහනුවර රාජධානියේ අග නගරය වූ සංකඩගල නගරයේ අවකාශීය සැලැස්ම පිළිබඳව අධ්‍යයනය කිරීමේ දී පෙනීයන්නේ එය මුල් කාලයේ පටන් ම රජු හා දෙවියන් මුල්කර ගනිමින් ගොඩනගා ඇති ආකාරයයි. එය රජු දේවත්වයට සමාන ලෙසින් සැලකීමට සමාජයන් වෙත කළ කිසියම් පෙළඹවීමක් ද විය. එසේ ම රජුගේ මාලිගයත්, පාලන තන්ත්‍රයට සම්බන්ධ ප්‍රභූ රඳලයින්ගේ වාසස්ථාන නගරය තුළ ස්ථාපනයකර ඇති අතර ආගමික අනුශාසකයින් විසූ අස්ගිරි හා මල්වත්ත සංඝාරාම දෙක නගරය තුළ ස්ථාපනය කිරීමෙන් රාජ්‍ය පාලනය කෙරෙහි ඔවුන්ගේ දායකත්වය ලබාගැනීමේ අවශ්‍යතාවය කෙරෙහි අවධානය යොමුකර ඇති බව පැහැදිලි වේ. එසේ ම සමස්ත නගර සැලැස්ම තුළ දැකිය හැකි අනෙක් සුවිශේෂී ලක්ෂණයක් වන්නේ රාජ්‍යයේ පැවැත්ම පිණිස ආරක්ෂක සංවිධානය කෙරෙහි වැඩි අවධානයක් යොමුකර පැවතීමයි.

ආශ්‍රිත ග්‍රන්ථ

කරුණාතිලක,ඒ.ඩී.පී. (1955), සංකඩගල පුර ඉතිහාසය, සීමාසහිත කැන්ඩි ප්‍රින්ට්ස් සමාගම.

ජයවර්ධන,එස්.කේ, (2007), සාරථී (සංකඩගල පැරණි බෝගම්බර වැව හා එය විනාශවීමට හේතු), මධ්‍යම පලාත් සභාව.

ප්‍රේමසිරි,සුනන්දා,(2015), මැදරට වංශය, (මහබලි නුවර සිට මහනුවර ලෝක උරුම නගරය දක්වා පියසටහන්), මධ්‍යම පලාත් සභාව.

ප්‍රේමතිලක, පී.එල්. (1991), මහනුවර ව්‍යාපෘතිය, I වන කැණීම් වාර්තාව, මධ්‍යම සංස්කෘතික අරමුදල, කොළඹ.

රෝහණදීර මැන්දිස්, (1998). අස්ගිරියෙන් උඩරට ඉතිහාසය, කතෘ ප්‍රකාශණය.

මුණසිංහ,ගුණතිලක, (1998), මහනුවර පුරවරයේ උපත, ඩී.ජයවික්‍රම සහෝදරයෝ, මහනුවර.

සේනානායක පියතිස්ස, (2007). සංකඩගල පුරාණය, ආගමික කටයුතු හා සදාචාර වර්ධන අමාත්‍යාංශය කොළඹ.